

V Ljubljani, 15. januarja 1919.

SVOBODA

DRUŽINSKI LIST.

VSEBINA:

1. „Svoboda“. — 2. Fran Albrecht; Srečanje. — 3. Vladimir Levstik: V ostrogu. (Pesem.) — 4. Daudet-Jurkovič: Zadnja ura v šoli. — 5. „Materino mleko in materino srce se nikdar ne moreta nadomestiti. — 6. Igo Gruden: Slika od Adrije. (Pesem) — 7. Fran Erjavec: Naša izobraževalna organizacija. — 8. Franič: Naša pesem. — 9. † M. Košir: Na pot. — 10. Pregled. — 11. Društveni vestnik „Svobode“. — 12. Listnica uredništva.

Letnik I.

Štev. 1.

Last in založba delavskega izobraževalnega društva „Svoboda“.

Tiska Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

„Svoboda“, družinski list, je glasilo delavskega izobraževalnega društva „Svobode“ v Ljubljani.

Izhaja dne 15. vsakega meseca.

Naročnina znaša letno 12 K. Člani društva dobe list brezplačno.

Upravništvo lista je v Ljubljani Šelenburgova ul'ca št. 6./II, kamor naj se pošilja naročnino. Sprejema se tudi oglase, katerim se določi cena po dogovoru.

Uredništvo lista je: Fr. Albrecht, Ljubljana, Marije Terezije cesta št: 1/II, kamor naj se pošiljajo vsi rokopisi.

Navodila podružnicam:

Pristopnina k „Svobodi“ znaša 50 h. Podružnice dobé do 1. februarja posebne pristopne izjave, ki jih mora vsak pristopivši član izpolniti, podružnice pa jih potem s pristopnino vred pri mesečnem obračunu pošljejo v Ljubljano.

Članarina znaša K 1'—. 10 h ostane podružnici, 90 h pa je poslati v Ljubljano. Zato pa dobé člani društveni družinski list zastonj.

Članarino naj se pobere vsak mesec obenem z oddajo družinskega lista in sicer za naprej, ker zaostalim ali nerednim članom ne bomo oddajali lista.

Obračun je poslati redno do 15. vsakega meseca tajništvu delavskega izobraževalnega društva „Svobode“ v Ljubljani, Šelenburgova ulica št. 6, II. nadstropje.

Denar pa je pošiljati pod naslovom: Konzumno društvo za Ljubljano in okolico (K. Rakovec), Ljubljana, — Sp. Šiška, Kolodvorska ulica 56.

Podružnice naj po možnosti ustanavljajo knjižnice, čitalnice, vrše predavanja, sestanke, izlete itd. Ustanavljajo naj pevske, godbene, dramatične, telovadne in druge odseke. Sploh naj skrbé za izobrazbo svojih članov ter goje pošteno, trezno družabno življenje. Društvene prostore naj si poiščejo v zasebnih prostorih, da člani niso primorani posedati v gostilnah ter zapravljati denar.

Redno do 10. vsakega meseca naj pošiljajo podružnice kratka poročila o svojih priredbah in o svojem društvenem delovanju tajništvu „Svobode“ v Ljubljani, Šelenburgova ulica 6/II.

SVOBODA

DRUŽINSKI LIST.

LETO I.

UREDIL
FRAN ALBRECHT.

1919.

V LJUBLJANI.

LAST IN ZALOŽBA DEL. IZOBRA. DRUŠTVA „SVOBODA“
NATISNILA „UČIT. TISKARNA“, V LJUBLJANI.

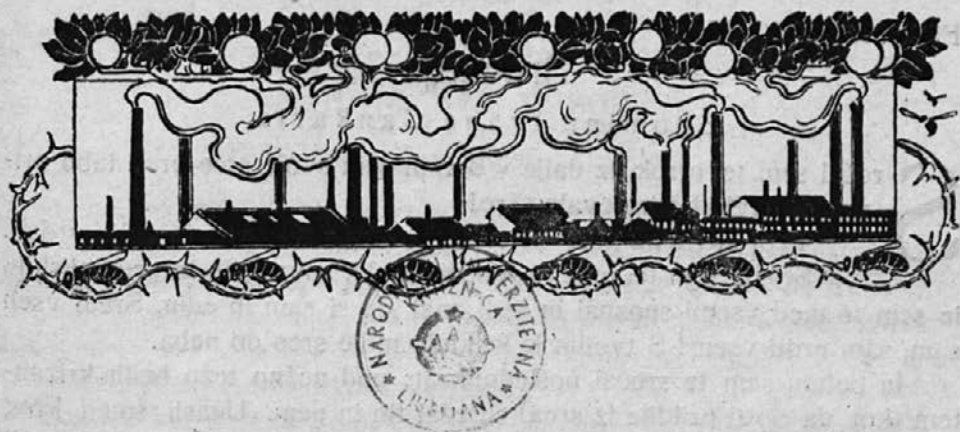
SVOBODA

DRUŽEVSKÝ LIST

II

H2.026

„SVOBODA“

hoče biti predvsem list za tisto plast našega naroda, ki jo je doslej slovensko slovstvo skoro dosledno zanemarjalo — za delavstvo in delavske družine. Noče biti »salonski« lišt v tistem zloglasnem zmislu, da bi nerazrezan in nečitlan paradiral na mizici bogatega salona, marveč hoče onim, ki so utrujeni od fizičnih naporov dneva, nuditi po storjenem delu v preprosti, a umetniški obliki zabavnega in poučnega čtiva in na ta način buditi in netiti v njih hrepenenju po nekaljenem, večno živem užitku literarnih lepote in umetnosti ter poglobljati njih srčno naobrazbo, širiti njih duševno in idejno obzorje. Zlasti pa se bo z vso ljubeznijo in nêgo oklenila njih, ki so najdovzetnejši in najpristopnejši, fantov - delavcev in delavk-mladenk.

Mnogo največjih glasnikov in svečenikov umetnosti in lepote je izšlo iz proletarskega rodu, koliko sijajnih, svet preobrazujočih duhov je vzniknilo iz teh družabnih nižin! Zategadelj pričakuje »Svoboda«, da ne bo sipala semen na peščena tla.

»Svoboda« se noče udinjati nobeni literarni šoli, nikakemu geslu, nobenemu osebemu kultu; zakaj prava umetnost in iskrena veda je izven vsega tega, je večno gibanje na poti razvoja, večna revolucija. Dogme zavračamo, vsako šolarstvo in reakcionarstvo odklanjamo. Zato bomo pritegnili v svoj krog vse proste in nevezane, a krepko stremeče, pa najsi nikjer priznane duhove, ki čutijo socijalno in znajo to umetniško in znanstveno povedati. Dobrodošli nam zlasti vi, najmlajši, ki še niste imeli prilike, da bi javno izrazili to, kar ste zasnovali! Pozdravljeni nam iz vsega srca vi, ki vam ni šola odpirala poti v svet, marveč ste sami iz sebe, samouki, iskali izraza za to, kar je v vas živelo, trpelo in hrepenelo!

Delavci-delavke, oklenite se svojega leposlovnega lista, ki je prvi v tega naroda kulturi.

Uredništvo „Svobode“.

FRAN ALBRECHT:

Srečanja.

Spominu Ivana Cankarja.

Srečal sem te, otrok, iz dalje v dalj in sem svoje srce pred tabo prižgal: ti veliki osvojevalec src!

Tvoj »Križ na gori« je zasijal in segla je zarja iz dalje v dalj. Srečal sem te, mož, v množici množ, sovražnih in prijateljskih, in sem te med vsemi spoznal in sem znal, da si sam in edin. Sredi vseh sam, sam proti vsem! S tvojim je kriknilo moje srce do neba.

In potem sem te srečal poslednjikrat: pod nežno težo belih krizan-tem (kot da so ti priklile iz srca) si ležal tih in nem. Ugasli smeh krog posinjelih ust, a mir na čelu mramornem, veliki in poslednji mir. O, glej, s teboj sem onemel . . .

In zdaj te vidim in te srečujem venomer.

Srečujem te v besedah žene, ki je o tebi govorila, z besedami kakor drhteča rosa na veji:

»Oh, ti ubogi moj, ljubljeni sin!« —

V pogledih mladenke, ki je o tebi molčala, z očmi te poljubljala v daljni neznani svet in te je klicala s srcem:

»Oh, vrni se, vrni se k meni!« —

In bil si med nami, ki v prsih nam ognji uporov gorijo in v novi verujemo zakon človeštva in v novo postavo brezpravnih in novo svobodo zaslužjenih. Ko sem govoril tem sužnjem brezpravnim o tvojem uporu in tvoji svobodi, o tvojem sovraštvu in tvoji ljubezni

— o tvojem nesmrtnem delu —

oh, glej, zasijalo je z lic tisočerih teh fantov in mož in ženâ in deklet, kot sinil bi zôr tvoje duše, odnev tvoje pesmi, smo stali objeti od tebe, ukleti v čar tvoje besede, zavzeti v sen živi največjega dneva, ki čaka na pragu bodočnosti. — —

Požegnana tvoja ljubezen med nami in trikrat požegnano tvoje delo med nami, naš brat!

VLADIMIR LEVSTIK:

V ostrogu.

Mittergrabern, 1. I. 1917.

Pogreznil svet se je pred tisoč leti.
in kar biló je, zdavnaj ni več res;
le kakor v snu, obličja brez potez,
še gledam dni, ko smeli smo živeti,
še tonem v bajko ljubljenih oces,
in upati poskušam, koprniti
učim se spet, sovražiti, objeti,

se zdi, da znal bi še tako — za vmes . . .
Pa to so blodnje, ki jih noč izžarja,
delirij norca, môre nevpata.
le krč, ki dušo v tem peklú prijemlje.
Od nekđaj vzhaja dan na ukaz žandarja,
in čas se kreše izpod nog soldata,
in ti plotovi, to so rebra zemlje.

Zadnja ura v šoli.

Pripovedovanje majhnega Alzačana.

Tisto jutro sem šel zelo pozno v šolo in imel sem velik strah, da bom okregan, zlasti ker nam je bil rekel g. Hamel, da nas bo spraševal o deležnikih in jaz o njih nisem vedel niti ene besede. Za trenotek mi je prišlo na misel, da bi izostal to uro in nameril svoj korak skozi polje.

Vreme je bilo tako gorko, tako jasno!

Slišati je bilo kose, ki so peli na pobočju gozda in Pruse, ki so se vežbali na Rippertovem travniku za žago. Vse to me je mnogo bolj mikalo kot pravila o deležnikih; vendar sem imel moči, da sem odolel, in sem hitro stekel proti šoli.

Ko sem šel mimo županstva, sem videl ljudi, ki so stali pred zamazano omaro za razglase. Od tu so že celi dve leti prihajale vse slabe novice, zgubljene bitke, razglasi, ukazi poveljstev; in ne da bi postal, sem si mislil:

»Kaj naj bi še bilo?«

Tedaj je zakričal za meno, ko sem tekkel čez trg, kovač Wachter, ki je ravno bral s svojim učencem razglas:

»Ne bodi tako uren, dečko; še vedno prideš dosti zgodaj v svojo šolo!«

Mislil sem, da se norčuje iz mene, in ves zasopel sem vstopil na dvorišče g. Hamla.

Navadno je vladal v začetku ure velik hrup, ki ga je bilo slišati še na cesto; odpirali in zapirali so pisalne podstavke, ponavljali glasno, vsi obenem naloge in si zatiskali ušesa, da bi se bolje naučili, učitelj pa je tolkel z velikim ravnilom po mizah:

»Nekoliko bolj tiho!«

Zanesel sem se na ta šunder, da bom prišel v klop neopažen; pa ravno ta dan je bilo vse mirno kakor kako nedeljo zjutraj. Skozi odprto okno sem videl svoje tovariše, ki so bili že vsi na svojih mestih, in gospoda Hamla, hodečega gori in doli s svojim strašnim, železookovanim ravnilom pod pazduho. Treba je bilo odpreti vrata in vstopiti sredi tega globokega miru. Lahko si mislite, ali sem bil rdeč in sem se bal!

Vendar ne. Gospod Hamel me je pogledal brez jeze in mi rekel zelo prijazno:

»Pojdi hitro na svoj prostor, Francek; baš smo hoteli začeti brez tebe.«

Zakoračil sem klop in se takoj vsedel k svojemu pisalniku. Tedaj šele, ko sem se oddahnil nekoliko od svojega strahu, sem zapazil, da ima naš učitelj svoj lep zeleni površnik, svojo fino nagubano srajco in svojo iz črne žide vezeno čepico, ki jo je nosil samo ob dnevih nadzorovanja ali

razdelitve cen. Sicer pa je imel cel razred nekaj izrednega in svečanega. Najbolj pa me je osupnilo, ko sem videl v zadnjih, navadno nezasedenih klopih, vaščane, ki so sedeli v njih in bili tihi kot mi; videl sem starega Hauserja s svojim trirogatim klobukom, prejšnjega župana, prejšnjega pismonošo in še druge. Vsi so se zdeli žalostni; in Hauser je prinesel svoj stari, ob straneh obžrti abecednik in ga imel široko odprtega na kolenih ter položil počez čez strani svoje velike naočnike.

Ko me je vse to prešenečalo, se je bil vsedel gospod Hamel na svoj stol in nam rekel z istim prijaznim in resnim glasom, s katerim je bil sprejel mene:

»Otroci moji, zadnjič vas podučujem. Iz Berlina je prišlo povelje, da se podučuje samo nemško v šolah Alzacije in Lotaringije... Novi učitelj pride jutri. To je danes vaš zadnji francoski poduk. Prosim vas, da bi bili zelo pazljivi.«

Teh par besedi me je potrla. Ah! To so razglasili ti nesramnejši na županstvu.

Moja zadnja ura francoščine!

In jaz sem znal komaj pisati! Torej se ne bom nikdar dobro naučil! Torej bo moralo pri tem ostati!... Kako sem si očitil zgubljeni čas in ure, ki sem jih zamudil, ker sem iztikal za gnezdi ali se drsal na Saari! Moje knjige, ki so se mi bile še ravnokar tako dolgočasne in tako težke, moja slovnica, moje zgodbe, so se mi zdele sedaj stari prijatelji, ki bi jih pustil le s težkim srcem. Prav tako kot gospod Hamel. Misel, da bo odšel, da ga ne bom več videl, mi je izbrisala iz spomina vse kazni, vse udarce z ravnilom.

Revež!

Na čast tej zadnji uri pouka je oblekel svojo lepo prazniško obleko in sedaj sem razumel, zakaj so prišli ti stari vaščani in se vsedli na koncu sobe. Zdelo se je, kakor bi hoteli s tem reči, da jim je žal, da niso prišli večkrat v to šolo. To je bilo kakor nekak način zahvale našemu učitelju za štirideset let njegovega dobrega službovanja in nekaka počastitev odhajajoče domovine...

Tu sem bil v svojem premišljevanju, ko sem zaslišal klicati svoje ime. Bila je vrsta na meni, da povem nalogo. Kaj ne bi bil dal, da bi bil mogel povedati tisto slavno pravilo o deležnikih na dolgo in široko, glasno, jasno, brez napake; pa že pri prvih besedah sem se zmešal in stal sem in se gugal v svoji klopi, srce mi je bilo težko in nisem se upal dvigniti glave. Poslušal sem g. Hamla, ki mi je govoril:

»Ne bom te kregal, Francek, sam boš dosti kaznovan... to je pač tisto. Vsak dan si praviš: Ah! časa imam še dosti. Naučim se jutri. In sedaj vidiš, kaj pride... Oh! to je bila velika nesreča naše Alzacije, da je vedno odlašala svoj poduk na jutri. Sedaj imajo ti ljudje prav, ko pravijo: Kaj! Vi pravite, da ste Francozi, pa ne znate ni govoriti ni pisati svojega jezika! Pri vsem tem, moj ubogi Francek, ti še nisi največ kriv. Mi vsi si lahko očitamo dovršen del.

Vaši starši niso dosti gledali na to, da bi bili vi izobraženi. Raje so vas pošiljali delat na polje ali v predilnico, da so imeli kak krajcar več. In jaz sam si nimam ničesar očitati? Ali vas nisem pošiljal večkrat škro-pit vrt, mesto da bi vas učil? In ko sem hotel iti loviti postrvi, ali sem se obotavljal vas poslati domov? ...»

Tako je prestopal g. Hamel od ene stvari k drugi in nam začel govoriti o francoskem jeziku ter rekel, da je najlepši jezik na svetu, najjasnejši, najzanesljivejši: da ga moramo negovati med seboj in ga ne smemo nikdar pozabiti, kajti ko pade kak narod v suženjstvo, dokler hrani svoj jezik, je ravno tako, kot bi imel v rokah ključke svoje ječe... Potem je prijel slovnico in nam bral našo nalogo... Osupnil sem, ko sem videl, kako razumem. Vse, kar je rekel, se mi je zdelo lahko, lahko. Mislim, da nisem nikdar tako pazljivo poslušal in da tudi on ni imel nikdar toliko potrpljenja pri razlaganju. Človek bi bil rekel, da nam je hotel revež pred odhodom dati vse svoje znanje in nam ga na mah vcepiti v glavo.

Ko je bila naloga pri kraju, smo začeli pisati. Za ta dan je bil pripravljen g. Hamel čisto nove predloge, ki je bilo na njih zapisano v lepi okrogli pisavi: Francija, Alzacija, Francija, Alzacija. To je bilo kakor zastavice, ki so plapolale okrog po šoli in bile obešene na robih naših podstavkov. Treba je bilo videti, kako se je vsak potrudil in kakšna tišina je vladala! Slišati je bilo samo praskanje peres po papirju. Za trenotek so prifrčali hrošči; a nihče se ni zmenil za nje, niti najmanjši, ki so se trudili vleči črte s takim navdušenjem, tako vestno, kakor bi bilo še to francosko... Na šolski stehi so grulili golobi čisto tiho, in ko sem jih poslušal, sem rekel:

»Ali ne bodo tudi njih prisilili, da bodo morali gruliti po nemško?«

Od časa do časa, ko sem pogledal iznad zvezka, sem videl, — kako je g. Hamel nepremično sedel na svojem stolu in strmел na predmete krog sebe, kakor bi bil hotel odnesti v svojem pogledu celo svojo šolsko sobico... Pomislite! Štirideset let je bil tu na istem mestu, imel pred seboj svoje dvorišče in svojo sebo, ki je bila vedno enaka. Samo sedala in pisalni podstavki klopi so se vsled porabe ogladili, obdrgnili; orehi na dvorišču so zrasi in hmelj, ki ga je sam zasadil, je venčal sedaj okna gori do strehe. Kako je ntoralo pokati srce temu revežu, ko je zapuščal vse to in slišal v sobi nad seboj svojo sestro, ki je hodila vun in noter in zapirala kovčege! Kajti odpotovati so morali drugi dan in oditi iz kraja za vedno.

Vendar je imel pogum, da nas je učil do konca. Za pisanjem je prišla zgodovina; nato so zapeli malčki vsi skupaj Ba Be Bi Bo Bu. Tam na koncu sobe je nataknil stari Hauser svoja očala, držal abecednik z obema rokama in črkoslovil z njimi. Videlo se je, da se je tudi on potrujal; njegov glas se je tresel od ginjenosti in bilo ga je tako čudno poslušati, da nam je šlo vsem na smeh in jok. Ah! ta zadnji poduk bom pomnil...

Naenkrat je ura na cerkvi udarila poldne in nato je zazvonilo. V istem trenutku so zapele pred našimi okni trombe Prusakov, ki so se vračali z vaj... G. Hamel se je dvignil ves blede na sedežu. Nikdar se mi ni zdel tako velik.

»Prijatelji moji,« je rekel, »prijatelji moji, jaz... jaz...«

A nekaj ga je dušilo. Ni mogel končati stavka.

Tedaj se je obrnil k tabli, vzel kos krede, pritisnil na vso moč in zapisal kolikormogoče veliko:

»Živela Francija!«

Potem je obstal, naslonil glavo na zid in nam dal brez besede znamenje:

»Končano je... idite!«

„Materino mleko in materino srce se nikdar ne moreta nadomestiti“.

Piše otroški zdravnik.

La lait et le coeur d'une maman ne se replacement jamais«, to je francoska prislovica. Koliko se je že trudila zdravniška veda, da bi ovrgla resničnost te prislovice, da bi izumila dobro nadomestilo materinega mleka! Zaman. Koliko so se trudili kemični fabrikantje, da bi proizvedli iz kravjega mleka in raznih kemičnih primesi hranivo, ki bi bilo za dojenčka enakovredno materinemu mleku! Ni se jim posrečilo. Kadarkoli se je pojavil na trgu nov preparat s kričavo reklamo: »Popolno nadomestilo materinega mleka«, še vselej je morala ta reklama utihniti, ker se je v kratkem izkazalo, da je lagala.

Kakor je nemogoče, nadomestiti materinsko srce, tako je nemogoče nedomestiti dojenčku živi vir življenja, ki neusahljivo teče iz materinih prsi.

Da se ne da napraviti dobro hranivo za dojenčka iz raznih juh, čajev in mok je tudi preprostemu človeku razumljivo. Toda zakaj ne uspeva dojenček ob kravjem in kozjem mleku tako dobro, kakor na materinih prsah?

Vsled tega ne, ker je kravje mleko ustvarjeno za telička, kozje za kozlička, a za novorojenega človeka le materino mleko.

Tudi v živalstvu ni lahko vzrediti mladičev ene živalske vrste z mlekom druge vrste; večinoma je to sploh nemogoče. Kajti mleko različnih živalskih vrst se močno razlikuje med seboj. Le poizkusimo n. pr. vzrediti novoskotene zajčke s kravjim mlekom! Drug za drugim bodo revčki pocrkali. Le ob mleku iste živalske vrste mladiči dobro uspevajo, ne pa ob mleku tuje vrste. Le istovrstno ali sovrstno mleko je ustvarjeno za potrebe njihovega, v razvoju se nahajajočega telesa, tu-

je vrstno mleko ne vsebuje vseh potrebnih snovi, vsebuje pa čisto celo snovi, ki so tujevrstnemu mladiču naravnost škodljive.

Novorojenemu detetu je sovrstno samo materino mleko. Le ob njem se more razvijati pravilno, dobro rasti ter ostati zdravo.

Druga velika prednost materinega mleka je njegova svežost, snažnost in nepokvarjenost. Saj ga pije dete naravnost iz prsi, kje bi se torej moglo onesnažiti ali pokvariti? Kravje mleko se pa vedno več ali manj onesnaži že med molžo, potem ima prilike dovolj, da se pokvari, predno pride do dojenčkovega stanovanja, in še na njegovem domu včasih dolgo postaja in je večkrat prelito iz posode v posodo, predno pride v dojenčkov želodec. Tako pokvarjeno mleko povzroča dojenčku želodčne in črevesne bolezni. Lahko pa pridejo v mleko spotoma od molže do dojenčkove steklenice tudi kali raznih nalezljivih bolezni in dojenček bo pil s svojo hrano vred bolezni, ki ga bo oslabila ali ugonobila.

Žensko mleko je za dojenčkov želodec tudi mnogo lažje prebavljivo, nego živalsko. Dojenček, ki pije na materinih prsih, ima 2 uri po hranitvi že prazen želodec, a s kravjim mlekom hranjen šele po 3 urah.

Posebno velik pomen ima pa dojenje dandanes, ko se dobro kravje mleko tako težko dobi, zlasti po mestih ter industrijskih krajih. Dandanes je skoro vsak dojenček, ki nima materinih prsi, obsojen na smrt.

Vsaka mati se mora zavedati, da ima njen novorojenček prirojeno pravico do njenega mleka. Pred rojstvom je imela dete shranjeno v svojem telesu in ga je hranila s svojo lastno krvjo. Po rojstvu so pa mahoma odrezale babičine škarje ubogega črviča od vira njegove prelitane. Kaj bo sedaj ž njim? Nič skrbi! V materinih prsih se godi čudež; novo, doslej nepoznano življenje prihaja vanje, oživlja se v njih studenec, ki bo tekel dojenčku, dokler ga bo potreboval: mleko prihaja v materina prsa. Tako je narava poskrbela za dojenčka in dala zanj materi dovolj hrane. Materina dolžnost je zdaj, da mu je ne odreče. Mleko v njenih prsih ni njeno, nego njenega otroka. In če mu ga odreče, naj ve, da je svoje lastno dete okradla najnujnejše potrebščine za življenje, da je svoje lastno dete ogoljufala za njegovo edino primerno hrano.

Materino mleko je za dojenčka zdravje, kravje je zanj bolezen. Pri prebavljanju tujevrstnega mleka dojenčkovi prebavilni organi, to so želodec in čreva, mnogo več trpe nego pri prebavljanju sovrstnega materinega mleka. Iz tujevrstnega živalskega mleka prehajajo v dojenčkovo telo razne snovi, ki so namenjene mladi živali in so dojenčku škodljive. Nasprotno pa v tujevrstnem mleku manjka nekaterih snovi, ki so za rast in zdravje dojenčkovo nenadomestljive važnosti.

V ordinaciji za revne v velikem mestu mi je pripovedovala bedna delavčeva žena, kako težko pljučnico je imel njen fantek, ko je bil star tri mesece. »Pa takrat nisem potrebovala nič zdravnika,« je dejala, »ozdravila sem ga sama!« »S čem ste ga pa zdravili?« sem jo vprašal. »Samo s svojim mlekom!« je rekla in se ponosno vzravnila. Žena je imela prav. Kje bi morda bil njen sedaj krepki enoletni fantiček, če bi mu

takrat v težki bolezni bila dajala kravje mleko mesto svojega? Brez dvoma je v bolezni za dojenčka materino mleko najboljše zdravilo in rešitev.

Le dojenje je za dojenčka naravna prehrana, vsaka druga, bodisi s kravjim ali kozjim mlekom, bodisi z raznimi čaji, juhicami ali mokami, je nenaravna ali umetna.

Izmed umetno hranjenih dojenčkov jih umrje mnogo več, nego izmed naravno hranjenih. Tekom prvega meseca po rojstvu umrje petkrat več umetno hranjenih otrok, nego naravno hranjenih, v osmem mesecu jih umrje celo že desetkrat več. A tudi, če ostane umetno hranjeni dojenček pri življenju, je vedno slabotnejši, nego enako staro dete ob materinih prsih. In še pozneje, ko otroci shodijo, ko hodijo že v šolo in ko doraščajo, so vedno slabotnejši in bolj k boleznim nagnjeni oni, ki niso imeli v svoji dojenški dobi materinih prsi, nego oni, ki so bili naravno hranjeni.

Ne zasluži imena matere ona mati, ki svojemu detetu ne ponudi svojih prsi. Nikdar pozneje mu ne bo mogla postati prava mati, če mu je že v tej najtežji dobi odrekla materinstvo, nikdar ne bo med njo in njenim otrokom one tajinstvene vezi, ki jo imenujemo materinsko ljubezen.

A dojenje ni le za dete prekoristno, nego tudi za mater samo zelo važno. Dojenje jako dobro vpliva na splošno počutenje in zdravje matere, da, mnogo žena med dojenjem naravnost nanovo vzcete. Vzrok temu je živahno presnavljanje in dobro razpoloženje doječe žene. Dojenje tudi precej sigurno obvaruje doječo ženo prezgodnjega novega spočetja. Tudi na maternico dojenje potom živčevja dobro vpliva, tako da se po porodu prav hitro povrne v svoje normalno stanje, dočim nedoječa mati često trpi na dolgotrajnem, slabečem iztoku in njena maternica ima večkrat nagnjenje k napačnim legam.

Med ženskami je razširjeno vse polno glupih vraž, zakaj ta in ona mati ne sme ali ne more dojeti. Do nedavnega časa so celo zdravniki še marsikatero radi verjeli. Po dolgotrajnih opazovanjih in natančnih raziskavah mnogih učenjakov pa danes vemo, da je skoro vsaka mati zmožna dojeti svoje dete sama, komaj vsaka deseta morda te zmožnosti res nima. In če je enkrat dojenje v teku, lahko doji brez prenehanja, dokler hoče.

A zakaj vendarle mnogo mater ne doji?

Glavni vzrok je brez dvoma ta, da matere danes še premalo vedo, kako nenadomestljiva je dojenčku hrana njihovih prsi. Zato se dajo le prerade zapeljati od raznih krivih svetovalk ali od malih neprilik, da prično hraniti svojega nebogljjenčka s kravjim mlekom.

Mnogim materam otežkočuje njihov poklic dojenje. Pomagati morajo svojemu možu služiti kruh za družino z delom po tovarnah, obrtih, trgovinah in uradih.

Damam iz bogatejših krogov pa primanjkuje časa za dojenje, ker jih kličejo takozvane družabne dolžnosti: obiski, zabave, gledišče, kino, izleti. Taka mati, ki vsled hlepenja po zabavah in iz lehkomišljenosti pre-

pusti svoje dete pestunji s steklenico kravjega mleka, ni vredna materinstva. Isto velja o materah, ki ne doje iz praznega strahu, da bi dojenje škodovalo njihovi lepoti.

Nekatere se čutijo po porodu slabe in se boje, da bi jih dojenje čisto ne vzelo. Tem velja beseda starega otroškega zdravnika, ki je rekel: »Vsaka ženska, ki je bila dovolj močna, da je dete do konca nosila, je tudi dovolj močna, da mu potem še nekaj časa prsi daje.« Sprva jo bo dojenje morda nekoliko slabilo, pozneje jo bo pa naravnost poživiljalo. Seveda, dovolj hrane mora imeti. Le jetični materi dojenje škoduje.

Matere, ki jim poklic otežkočuje dojenje, naj skrbе, da morejo dojiti vsaj prve tedne po porodu po ves dan, pozneje pa, ko res morajo na delo, pa vsaj zjutraj in zvečer, morda tudi opoldne. Vmes, kadar so z doma, lahko dobiva dete kravje mleko. Taka mešana prehrana, pol umetna, pol naravna, je še vedno mnogo boljša, nego samo umetna. Da je mešana prehrana škodljiva, je le prazna vraža nekaterih starih bab, po izkustvu že tisoč- in tisočkrat ovržena.

Naloga zakonodaje bo, da omogoči delavnim ženskam dojenje vsaj v prvih mesecih. V stari Avstriji je veljalo le določilo, da ženska štiri tedne po porodu ne sme biti zaposlena v tovarni. To je mnogo premalo. V Nemčiji velja enaka postavna določba za šest tednov, a še to so tamošnji strokovnjaki smatrali za premajhno varstvo dojenčkovih pravic. Moderna država, ki bo skrbela za dober zarod, bo morala dati delavkam vsaj dva meseca možnosti, da doje po ves dan. Za dojenčke poznejših mesecev bo morala pa ustanavljati v neposredni bližini tovarn zavetišča, da jih bodo matere tudi med delom vsaj nekolikokrat čez dan dojile. Za posebno uboge matere pa, katerim je edini dohodek zaslužek od dela njihovih rok, bo treba ustanoviti posebno zavetišče, kjer bodo prve tedne ali mesece po porodu našle topel dom in zavetišče pred bedo življenja, tako, da bodo lahko dajale svojim otrokom piti iz vira življenja, ki ga jim je zanje podarila narava.

Delavne matere se morajo pa tudi same zavedati, kolikega pomena je za njihove otroke, da jim vsaj sprva dajejo prsi, dokler je le mogoče. Vsak teden, da, lahko rečemo, vsak dan dojenja je čisti dobiček za dojenčka. Čim dalje uživa svojo naravno hrano, tem boljše je oborožen proti vsem nevarnostim dojenskega življenja. Čim pozneje bo začel uživati kravje mleko, toliko boljše ga bo prebavljaj in prenašal. In kadar je res izključena popolna naravna prehrana, naj ne pozabijo delavne matere na mešano prehrano!

IGO GRUDEN:

Slika od Adrije.

Ribiči se vračajo v pristan,
ker se soince je v zapad nagnilo;
nad gorami daljnimi ugaša dan,
in nebó se je pooblačilo.

Drobni čolni z vali se igrajo
in počasi vesla bijejo;
ribiči molčé domov veslajo,
težke misli iz oči jim sijajo.

V duhu vidijo domá otroke
lačne vse, napol prezeble:
kriki njih so — kakor blazne roke —
jim srce in dušo vso razgreble.

„Kruha, kruha, oče!“ so kričali,
ko zarana so odšli na morje,
v srajčkah bosí so pred hišo stali,
jokali in grizli trde skorje.

Žena sključena na pragu, gluha
za ves krik, izgubljenih oči
venomer mrmrala: — kruha, kruha... —
stara od bolesti in skrbi.

Črna groza je na srca legla
kakor ptiča zlomljena perot:
kdaj nas tvoja milost bo dosegla,
ki za nas si križan bil, Gospod? —

Ribiči molcé v pristan veslajo,
te ke misli iz oči jim sijejo;
drobni čolni z vali se igrajo
in počasi vesla bijejo.

FRAN ERJAVEC:

Naša izobraževalna organizacija.

Potrebo po čim najširši izobrazbi je spoznalo organizirano delavstvo že v prvih početkih svojega modernega razrednega gibanja, zato so pa tudi posvečale vse srednje- in zapadnoevropske delavske stranke izobraževalnemu delu vedno veliko pažnjo in skrb in mirno lahko trdimo, da se ima delavstvo zahvaliti za svoje velike uspehe v zadnjih desetletjih v prvi vrsti sistematičnemu, neumornemu in široko zasnovanemu izobraževalnemu delu svojih neštevilnih organizacij. Niti približno ni danes mogoče več pretehtati ogromnega kulturnega dela in pregledati vseh uspehov, ki so jih dosegle že doslej posamezne delavske stranke in organizacije.

Omenimo n. pr. le sijajno izobraževalno organizacijo dunajske socialne demokracije, ki si je s svojim resnim delom in presenetljivimi uspehi pridobila ugled in priznanje na vseh straneh, tudi pri najhujših nasprotnikih. Že desetletja deluje tam cela vrsta knjižnic, gledaliških odrov in pevskih zborov, vsako leto se vrši na tisoče predavanj, debatnih večerov in razgovorov, na stotine poučnih in zabavnih izletov, na ducate raznih tečajev, koncertov itd. Tisoči članov so se izobraževali v najrazličnejših strokah in umetnostih in skušali tako nadomestiti z lastno pridnostjo, česar si proletarski otrok ne more pridobiti v šoli. Vse to je izvršilo delavstvo iz svoje lastne moči, iz lastne inicijative in brez vsake tuje pomoči.

Šolska izobrazba delavca je navadno kaj majhna. Dete revnih roditeljev je bilo največkrat že od zgodnje mladosti prepuščeno samo sebi in ulici. Oče in mati služita navadno svoj in svojih otrok kruhi v tovarni, zato je pa seveda vzgoja pogosto najpomanjkljivejša. Če pa ostaja mati vendarle doma, je preobložena z delom in ne more posvečati otrokom tiste skrbi, kot jo razvijajoče se telesce in mlada duša potrebuje. Ko je goden za šolo, se navadno naberejo že mlajši bratci in sestre in z zaslužkom staršev se izhaja vedno težje. Naj bo otrok še bolj nadarjen,

vse zaman, tudi njegove roke morajo prispevati k pičlemu zaslužku. Komaj dovrši ljudsko šolo, že mora tudi on v tovarno ali pa v najboljšem slučaju v uk k obrtniku. S tem mu je pa pot do vsake nadaljne izobrazbe več ali manj zaprta, boj za vsakdanji kruh uravnava odslej s svojo kruto roko njegovo življensko pot. Pri trdem delu se polagoma zabriše v njegovem spominu še ono malo, kar je odnesel kot otrok s šolskih klopi. Postal bi mrtev, brezčuten stroj, da mu ne priskoči v pravem hipu na stran stranka in organizacija.

Kaj bi bil danes proletarijat brez svoje stranke, brez raznih svojih organizacij? Mrtva, brezčutna masa, katero bi podjetniki in vsa družba izkoriščali popolnoma po svoji lastni volji. Šele organizacija ustvari iz mrtve številke zopet svežo individualnost in proletarijat socialno uveljavi. Šele politična in strokovna organizacija je priborila delavstvu tiste pravice, ki jih uživa danes in tisto veljavo, ki jo ima danes.

Moč vsake politične stranke in vsake strokovne organizacije je pa odvisna od moralne in intelektualne kakovosti njenih članov. Nobena politična stranka nima trajne eksistenčne sile, če družijo njene pristaše izključno le materialne koristi. Ta ji je ustvarjena šele tedaj, če veže njene člane kaka globlja sila in to tvori predvsem skupnost idealov in ciljev, svetovnega naziranja, vsega mišljenja in hotenja. Za to je pa neobhodno potrebna sistematična vzgoja, smotreno izobraževalno delo stranke in organizacije.

Če je celo slovenska liberalna stranka, ki se je rekrutirala predvsem iz inteligence in takozvanih »boljših« slojev propadla v prvi vrsti vsled pomanjkanja trdne organizacije in nerazumevanja za izobraževalno in gospodarsko delo v lastnih vrstah, je sistematično izobraževalno delo še tem potrebnejše onim strankam, v katerih se zbirajo predvsem široke plasti ljudstva, brez vsake večje izobrazbe.

To je n. pr. dobro umevala že od nekdanj S. L. S., zato si je pa tudi ustvarila izobraževalno organizacijo, na katero je lahko ponosna in baš ta tvori že od nekdanj (poleg gospodarske organizacije) tudi najtrdnjšo oporo njeni politični organizaciji. V »Slov. kršč. soc. zvezi« je bilo n. pr. l. 1913. včlanjenih blizu 500 društev s 50.000 člani. Knjižnice so razpolagale s 105.000 knjigami in v okviru včlanjenih društev se je vršilo nad 2000 predavanj in 1050 gledaliških predstav.

Tudi slov. socialna demokracija je posvečala izobrazbi svojih pristašev vedno veliko pažnjo, žal le, da vsled svoje dosedanje šibkosti in pomanjkanja tozadevnih delavcev ni mogla uresničiti vseh onih načrtov, ki si jih je stavila v svoj program. Tako smo imeli n. pr. pred vojno »Vzajemnost«, ki se je s svojimi podružnicami razvijala že prav lepo ter vršila med delavstvom svoje, sicer tiho, a uspešno izobraževalno delo. V najlepšem razvoju jo je pa zgrabila roka za vsak kulturni napredek »vnete« avstrijske vlade in jo je kratkomalo razpustila. Predavanje njenega velikega člana — Ivana Cankarja o »Jugoslovanstvu« ji je dal dobrodošel povod.

(Dalje prihodnjič.)

Naša pesem.

Silna pesem orje našo silo,
v trdih tonih poje melodijo,
iz globin vzbujenih govorijo
gladne duše krepko besedilo:

Naša kri po širnem svetu polje,
goni stroje, kuje zlat denar,
vse za druge, kaj smo mi jim mar?
Naša sreča večna skrb in bol je.

Sklenjeni v verige klenih rok
smo korakali na končne cilje,
rdeči prapor se pred nami vil je,
trda pest je bil doslej naš bog.

Pred seboj pa smo zaprli vir
nove sile, novega poleta,
v boj razvij se, misel in prosveta,
in bodita novi naš rapir.

Kujte kladiva, poj, vedro čelo,
pesem proletarsko v novi svet,
dan nastaja in nam kaže sled
v svobodno obljubljeni deželo.

† M. KOŠIR:

Na pot.

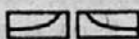
Z mlado, kipečo, neizrabljeno silo prijemamo vsi iznova za vesla,
da zaveslamo v lepšo, krasnejšo bodočnost. Naše duše se kopljejo
v sladki ekstazi, silno hrepenenje nas navdušuje, dviga, krepi.

Človeštvo se hoče sedaj s krepkim zamahom pognati naprej,
ven iz močvirja, iz katerega puhti vonj krvi, ven iz temè v solnčni dan
nove ljudske pomladi.

Ne kliče samo telo: Kruha, kruha! Temveč tudi duša hlepi po hrani.
Razum hoče prodreti vse globine in tajnosti. Človek stremi po omiki.
Omika je silnega pomena za družabni ustroj. Omika je najostrejše in naj-
učinkovitejše orožje zoper nazadnjaštvo. Omika človeka zori in plemeniti.

S »Svobodo« hočemo širiti omiko med najširšimi sloji. Z bakljo Svo-
bode hočemo kazati pot, ki vodi v krasnejšo prihodnjost.

Kadar se objameta znanost in delavstvo — ta nasprotna si tečaja se-
danje družbe — bosta s svojimi železnimi rokami strla vse kulturne
ovire. Kadar se omika razširi med najširšimi plastmi prebivalstva, tedaj
vzcvete nравnost in samozavest, zadovoljstvo in veselje, blaginja in
sreča vsega prebivalstva.

Književnost.

Ivan Cankar. Začetkom decembra je umrl v ljubljanski bolnici Ivan Cankar, največji jugoslovanski moderni pisatelj in eden največjih in najoriginalnejših sodobnih slovanskih novelistov, ki bi užival danes brez dvoma svetoven sloves, da mu ni tekla zibel sredi tega malega, nepoznanega slovenskega naroda. I. Cankar je izšel iz proletarskega rodu; rodil se je na Vrhniki kot sin revnega krojača. Obiskoval je ljubljansko realko in odšel potem na Dunaj, kjer je živel dolgo vrsto let, spoznaval življenje in trpljenje, lastno in tuje, ter se z brezprimernim pogumom popolnoma posvetil poklicu prosto ustvarjajočega pisatelja. Nekako pred desetimi leti se je preselil nazaj v Ljubljano, kjer je zdaj, sredi vseobče radosti narodnega osvobojenja, zatisnil svoje oči, star komaj dvainštirideset let. — Delo I. Cankarja je tako bogato, kakor nobenega drugega slov. pisatelja. Izdal je 32 knjig, vmes pa je še nešteto novel, črtic, kritik, pesmi in člankov, raztresenih po raznih listih in knjižnicah. Šele ko izidejo zbrana dela tega velikega pokojnika, bomo vedeli približno ceniti ogromno njegovo delo. — Cankar je najbolj samonikel slov. pisatelj, naš najčistokrvnejši literarni umetnik, ki nam je takorekoč šele raztolmačil bistvo prave in velike umetnosti, eden onih maloštevilnih, ki je smelo segel preko vsake šablone in se povzpел preko talentirane povprečnosti s svojo genijalno osebnostjo, Slovenec in kozmopolit, iskren domoljub in zato mednarodni prijatelj vseh zatiranih na svetu. Ustvaril nam je jezik nedosežne lepote, krog njegovih idej in snovi je vseobsežen, osnovna črta večine njegovih problemov in snovi pa je b e d a, ki jo je v najraznoterejših variacijah neprestano umetniško obrazoval. Novele „Za križem“, „Hlapec Jernej“, „Hiša Marije Pomočnice“, Krpanova kobila“, „Podobe iz sanj“ in drama „Lepa Vida“ so remek-dela ne samo v domači, marveč pristni biseri evropskega slovstva. — Cankar se je udeleževal tudi politično; že na Dunaju se je organiziral v soc. dem. stranki. Na programu te stranke je tudi kandidiral v drž. zbor. Delavstvu je znan po svojih temperamentnih, duhovitih predavanjih. — „Svoboda“ se klanja pepelu svojega velikega sobojevnika. Naj češčen in nesmrten živi med nami njegov spomin!

Valentin Vodnik. Dne 8. prosinca t. l. smo proslavili stoletni spomin V. Vodnikove smrti, tiho in neopazeno, čisto po slovensko. Dnevnikarji so prinesli o njem nekaj vrstic, slov. nar. gledišče ga je počastilo s skromno alegorijo njegove „Ilirije oživljene“... Vodnik ni velik pesnik, njegova pesem je še vsa jecljajoča in plaha, nalik tistim ponižnim cveticam, ki vzbrste pod medlim predpomladnjim solncem. Res da v nobenem oziru ne more vzdržati primere s Prešernom, ki mu je sledil, da ni mož takšne svetovne naobraženosti in toliko elementarne pesniške sile, a on je časovno naš prvi umetni poet, prvi klicar slovenske zavesti, ki se je tedaj budila v prsih najboljših maloštevilnih naših mož in zato nam je njegovo ime tako drago in milo. V množici preprostih domačih pesmic, ki so svojedobno vršile svoje globoko poslanstvo in so danes že obledele in na katere gleda naš literarni šmok tako rad zviška in s prezirom, pa so tudi stihji lapidarne krepkoče, ki pričajo, da je v tem skromnem meniškcu vendarle tlelo od tistega svetega požara, ki razpalja duše vsem resničnim svečenikom lepote in umetnosti. Zato pa naj tudi spominu nanj ne ugasne iskra naših sre! —

Založništva, ki žele, da poročamo o njih knjigah, naj pošljejo po en izvod na urednikov naslov.

K. D.:

Naše umetniške razglednice.

Pred menoj leži šestero umetniških razglednic, šestero pestrih rož se mi zdijo. Tri so Groharjeve, tri Jamove, vse v živih barvah izredno točno reproducirane. Založil in izdal jih je R. Jakopič, tako beremo o njih. Mislim, da prav nič ne pretiravam, če

trdim, da so to naše doslej najdovršenejše umetniške dopisnice in to ne samo zaradi neobičajno uspele reprodukcije, temveč prav tako in še bolj po svoji vsebini, ki je čudo skromna in tako tiha, da se človek nehote razmisli ob njih. Zdeti se mu hoče, da te razglednice niso samo navadne razglednice, vse več vidi v njih, kakor da mu razgrinjajo cel odlomek iz zgodovine naše mlade umetnosti.

Zgodovina umetniške razglednice, kot tudi dopisnice sploh, ni stara; komaj petdeset let šele ima. Zanimivo je, da so prišle v promet prve dopisnice v Avstriji (in sicer leta 1869.), odkoder so v zmagovitem poletu zavojevale ves svet in v mnogem izpodrinile dotlej edino sredstvo korespondence, pismo. S povzdigo in napredovaujem tiskarstva in grafičnih razmnoževalnih metod se je lotila industrija tudi izdelovanja razglednic; sprva pokrajinskih in drugih, sčasoma pa tudi umetniških. Vsled priročnosti, prijetne zunanosti in nizke cene so doživle čisto nepričakovan uspeh, ki ga je pa v precejšnji meri pripisovati tudi oni tako značilni posebnosti naše nemirne dobe, namreč športu zbiranja, ki se je precej polastil tudi umetn. dopisnice in se tekom časa razvil v pravo manijo. Pri vseh kulturnih narodih se je ta panoga tiskarske obrti tako bujno razvila, da ga ne najdeš brž starega ali modernega umotvora, ki bi ne bil razširjen v stotisočih izvodih po vsem širnem svetu.

Tudi mi Slovenci smo imeli še pred vojno precej svojih umetn. razglednic. Izšle večjidel niso zaradi njih samih, tudi ne zavoljo vsebine same, ampak zato, ker je bila takrat taka navada, da so razna društva izdajala za vse večje letne praznike in druge slavnostne priložnosti domače umetn. dopisnice in si na ta način preskrbela sredstev za svoje društvene namene. Na ta način je zagledalo v prosepah najrazličnejših društev, odborov itd. lepo število teh malih glasnikov naše umetnosti beli dan in treba je priznati, da je med vso to zmedeno šaro izšlo par čednih stvari. Med avtorji najdemo tudi par najboljših imen (Šantel, Tratnik, Žmitek itd.), omenil bi samo znano Vavpotičevo serijo o priliki nameravanega Sokolskega zleta in toli hvaljene Smrekarjeve „Narodne pesmi“, ki so izšle svoj čas pri Bambergu. Posebno inicijativno je na tem polju delovala družba sv. Cirila in Metoda, ki je tekom let izdala prav lepo število razmeroma še precej dobrih razglednic. Dobila je v kratkem prav obilo posnemačev. Splošno je bila pa vsa ta roba zelo povprečne kakovosti, ponajveč niti ne, le prēmnogokrat delo raznih diletantov in mislim, da je samo rodoljubnosti občinstva in njegovemu slabemu okusu pripisovati, da so bile neštete spake končno le razprodane in je bil tako njih namen srečno dosežen. Ampak vse to je imelo samo prigoden značaj, bilo je čisto od slučaja odvisno, manjkala je vsaka vodilna misel, ki bi bila dajala smer vsemu. Čudno je, da se med nami ni našel noben podjetnik, ki bi se bil lotil te lukrativne industrije, ki je bila (in je še vedno) pri nenavadni konjunkturi, ki vlada v zadnjem desetletju na tem polju, že vnaprej gotova uspeha. Glavni vzrok te nerazumljive brezbržnosti vidim ne samo v pomanjkljivi podjetnosti, temveč tudi v dejstvu, da nismo imeli pri nas nobenega grafičnega zavoda, ki bi mogel ustrezati le najprimitivnejšim zahtevam. Saj moramo vsako najzanikernejšo razglednico, vsak prospekt, reklamni lepak, svetniško podobico, cenik in stenski koledar in kar je še sličnih drobnarij naročati na Dunaju in v Pragi, da večinoma na Nemškem; večjih stvari niti ne omenjam. Ali ni smešno, da ne rečem sramotno, ko najslabša razglednica zadnje naše hribovske vasice nosi napise tujih tvrdk iz Leipziga, Dresdena itd.? Zato nam je tudi izdajanje ilustriranih knjig tako otežkočeno, zato so njih cene po nepotrebnem tako visoke. Isto velja za večje, serijozne reprodukcije, zbirke in albume, za zemljevide, načrte in za tisoč drugih malenkosti, ki bi same toliko donašale, da bi že iz tega lahko za mal denar širili lepo umetnost v prvovrstnih reprodukcijah med narodom. Ravno tako je z tiskanjem not, ker ga ni pri uas zavoda, ki bi jih mogel količkaj čedno natisniti. Tu je treba hitre odločitve. Zdaj je čas, da se tudi na tem polju osvobodimo odvisnosti od tujcev in si ustvarimo ona najpotrebnejša sredstva za povzdigo in razširjanje naših kulturnih stremljenj, ki smo jih doslej tako pogrešali. Kakor v toliko drugih, se tudi v tem oziru lahko učimo pri Čehih. Njih grafična podjetja že danes opravičeno uživajo svetoven sloves in uspešno pomagajo širiti čast češkega imena v širnem svetu. Za Slovence prihaja še nekaj vpoštev: če se ustanovi v

Ljubljani resen in zmožen grafičen zavod, je nad vse verjetno, da v najkrajšem času pritegne nase ves naš Jug, ki poleg sličnega podjetja v Zagrebu (ki pa nikakor ni na višku), ne premore tovrstne institucije. Zdaj je čas, da se ustanovi podjetje za izdelovanje klišejev in za najrazličnejša reprodukcijska postopanja, za bakrореze, litografijo, lesoreze in druge mehanične razmnoževalne načine. Če bomo mi, številno najšibkejša veja jugoslovskega debla, znali tudi zanaprej varovati svoje kulturno stopnjo, nas ni treba biti strah za naše narodne posebnosti, narobe, postsnemo element, ki bo privabil in privlačil še soplemenjake.

V drugem letu vojne je v Ljubljani podjeten Čeh ustanovil založništvo „Umetniška Propaganda“, ki je takoj začelo z izdajanjem in je poleg nekaterih drugih edicij (velike „Slovenske Madone“ Frana Klemenčiča, Tratnikovih „Beguncev“ in raznih drugih stvari) izdalo dozdej sedem zbirke umetniških razglednic, med temi po eno serijo kiparja Dolinarja, Gasparija, Fr. Klemenčiča, H. Smrekarja in Tratnika. Razven teh je izšlo še mnogo drugih kart po originalih malone vseh naših umetnikov, tako da po dveletnem delovanju podjetje lahko zre na lepe uspehe. Dasi reprodukcije niso vse na isti višini, je treba reči, da so povprečno prav uspele; če se ne motim jih je napravila vse tvrdka Štenc v Pragi. Razglednice dosegajo podobne sočasne edicije večine založb, tako da v splošnem založništvu ni mogoče očitati neumetniških tendenc. V marsičem se je pri izbiranju sujetov in umetnikov uklonilo okusu občinstva, pa to je umljivo. Saj je trgovsko podjetje, ki zasleduje pred vsem lastne materialne interese. Za popularizacijo domače umetnosti si je pridobilo velikih zaslug.

Čisto na drugačnem temelju je stala založba „Ilustr. Glasnika“ v Ljubljani, ki je tekom vojne izdala v okvirju velike (že približno poldrugsto številko obsegajoče) zbirke „Vojska v slikah“ minozico vseskozi dovršeno opremljenih umetniških razglednic. V celoti se glede na umetniško višino ne morejo meriti z izdanji Umetn. Propagande, ki je vedno čovala gotovo umetn. stališče, dočim je to podjetje že od početka imelo namen da po prav posebno nizkih cenah razširi svoje dopisnice med ljudstvom, osobito še po deželi in s tem izpodrine razne neokusne, a po vrhu še drage židovske izdelke. To se je res posrečilo vsaj v toliko, da vidimo, da bi naše občinstvo knpovalo domače umetn. dopisnice, če bi jih le imelo na izbiro. Podjetje se je tudi v materijeluem oziru lepo obneslo, dasiravno je bila cena razglednicam nenavadno nizka. Pri teh razmerah ni čudno, da se je med tolikim številom izdanih kart vtihotapilo tudi precej manjvrednega blaga in celo kiča. Sodelovali so Maksim Gaspari, A. Koželj, H. Smrekar, Vavpotič in drugi; največ razglednic od vseh je izdelal prvi. Predstavljajo večinoma prizore iz vojne in iz našega življenja na kmetih, v predobro znanem sladkem štilu; ki ga Nemci nazivajo „Heimatkunst“. Vse so precej brezizrazne, meni je ena sama izza časa soških bojev ostala v posebno živem spominu: junaški kozel (pač smel simbol!), ki se ob Soči stavi v bran napadajočim Lahom. Istega risarja razglednice so izšle še pri par drugih zasebnih podjetnikih in našle obilo ljubiteljev, posebno med žensko mladino. O A. Koželju ni ka, poročati, zadostno poznamo njegove umotvore iz Mohorjevih knjig. Smrekar je zastopan z deli vesele vsebine, ki je včasih prav hudomušna, Vavpotičeve pa prištevam najboljšim.

Tudi Rihard Jakopič, ta duhovni voditelj in reprezentant naše upodablajoče umetnosti, je že pred leti izdal par umetn. razglednic, po eno svojo, Groharjevo in Jamovo, ki so se, dasi le enobarvne, tako razločile od vsega sličnega blaga, kakor dragulj od krenfena. In po teh šestere razglednicah smo mu še bolj hvaležni, ker nam je z njimij znova pokazal, kakšno neizčrpljivo bogastvo leži v naši umetnosti in mi ga skorajda ne opazimo. Dandanes, ko tehtajo našo usodo, ko gre za naše bitje ali nebitje, bi se morali še posebno zavedati dejstva, da imamo v najzlahtnejši cvetki svoje kulture, v naši umetnosti, bogat zaklad, ki ga moremo s ponosom pokazati, kadar nas povpraša zbor narodov, kako smo gospodarili s svojim talentom. Tudi zato smo veseli teh kart, ki so, sicer dostojne originalov, le skromno nadomestilo njih neoporečnih vrednot; saj tudi najboljša reprodukcija ne more podati tistega osebnega leska, ki ga vsak pravi umtovor izžareva v toliki meri.

(Dalje prih.)

Čuvajmo našo prostost!

Ozrimo se nazaj na čase pred vojno. S čudom gledamo na velikanski preobrat v življenju. Nepopisno je gorje, ki ga je nam prinesla vojna in vsak nezaveden človek, ki je brodil po svetu v dobi pred vojno, v velikem blatu in z zaprtimi očmi — vidi danes, da je bilo življenje pred vojno neplodno in škodljivo človeški družbi. Prišlo je očiščenje — doba, ko so največji izkoriščevalci zatiranega delavstva zaključili svoj krvavi ples, ko jih je dohitel po končanih orgijah moralni maček. Streznenje! To je naravni pohod divjega plesa, nebrzdanih sil ... Prišli so delavci blede, izstradani, utrujeni, stepeni in ti teptani in zaničevani naj očiščijo nesnago, ki so jo napravili oholi in brezsrčni maliki. — Delavec se je lotil dela! Le up na boljšo bodočnost mu daje moč in pogum, da se ne straši gnjusnega posla. Vzel je veliko metlo in s to pometa in čisti, dokler ne bode čisto v vseh kotičkih. Krmežljivo gleda razigrani hazardist na to opravilo, obenem gladi s tresočo roko kupico bankovcev, ki si jih je vzel iz krvave kopelji. Gleda in čaka ugodne prilike, da zopet nastopi, ko mu popravi neumno delavstvo igrišče.

Povejmo mu, da čaka zastoj! Vstop v to očiščeno domovino bo imel le delavec kjer bo užival sad svojega dela.

Društveni vestnik „Svobode“.

Ljubljana. Naša organizacija se širi z vsakim dnem, tako da vidimo povsod le napredek. Z veseljem opazujemo, da se nam pridružuje zlasti ženstvo, ki se z vso vnemo udeležuje tudi društvenega dela. V zadnjem času prihajajo moški, ki se vračajo z bojišč, da spopolnijo svojo izobrazbo. Z veliko vnemo pa se je oprijela naša mladina društva. Ustanovila si je svoj mladinski odsek, v katerem se pridno gibljejo.

Umrli je naš sodelavec in društvenik pisatelj Ivan Cankar, ki je bil vedno pripravljen predavati v našem društvu. Tik pred vojno ga je celo bivša c. kr. avstrijska vlada dala zapreti, ker se je na predavanju naše nekdanje „Vzajemnosti“ preostro izrazil o njenem ustroju in obstoju. V proslavo njegovega spomina smo priredili „Cankarjev večer“ na katerem so nam njegovi prijatelji Oton Župančič, Fr. Albrecht, Alojzija Štebičeva, prof. P. Grošelj, J. Kozak in dr. Oblak čitali in tolmačili njegova dela.

Mladinski odsek je otvoril izobraževalni tečaj za mladino, ki se vrši redno vsako sredo, pričenši ob 7. uri zvečer v prostorih učiteljskega na Resljevi cesti.

Uredili smo društveno knjižnico, ki šteje nad 3000 knjig. Tu smo imeli premagati največ ovir. Predno smo zbrali to število knjig in vse uredili, je preteklo mnogo časa. Treba pa bode še mnogo vztrajnega dela, predno jo spopolnimo in uredimo, da bo vstrezala vsem zahtevam.

Tudi z dramatikom smo pričeli. Priredili smo na silvestrovi veselici enodejanko „Če sta dva“. Naši igralci se zdaj pripravljajo za nastop v večji drami. Ustanovili bodo svoj dramatični odsek.

Snuje se tudi godba na lok. Podružnice na Glincah, v Šiški in Vodmatu bodo pričele, oziroma se že vadijo tamburirati, tako da pričakujemo v najkrajšem času uspeha.

Snuje se mnogo, kdor ima veselja naj tu pomaga in deluje!

V gmočnem oziru nam je posebno pomagala naša gospodarska organizacija. Konzumno društvo za Ljubljano in okolico nam je ob svoji desetletnici darovalo K 10.000 v izobraževalne namene. Omogočilo je, da smo pričeli z izdajanjem „Svobode“ in smo mogli otvoriti društveno tajništvo.

Vse podružnice naj pošiljajo dopise o svojem delovanju redno do 10. vsakega meseca upravi lista, da jih lahko objavimo v „Svobodi“.

Listnica uredništva: V prihodnji številki „Svobode“ prične izhajati daljša, zanimiva povest.